

kitabına sahip değildi. Muhakkak, orijinal makalelerden oluşan ve gerek öğrencilere, gerekse de araştırmacılara pek faydalı olan sayısız antoloji yayımlandı; levha tektoniğinin farklı konularını değişik açılardan, yerbilimlerinin çeşitli disiplinlerinin çerçeveleri içinde irdeleyen pek çok sempozyum kitabı veya monografiler neşredildi; bu teorinin tarihini işleyen popüler veya bilimsel, ciltlerle kitap yazıldı. Ama, lisans veya lisansüstü öğrencilerinin, veya uzmanlık dalı tektonik olmayan jeologun başvurabileceği, lisans veya lisansüstü tektonik (yapısal jeoloji değil!) derslerine baz oluşturabilecek bir **ders kitabı** bir türlü üretilmemiştir. Bunun nedenleri pek çok; bu tür bir ders kitabı üretmek herşeyden önce son derece geniş ve temelli bir genel jeoloji ve jeofizik bilgisi, bunun yanında da zengin bir kaynak, yani kütüphane gerektirir. Bu imkânlara sahip kimşelerin büyük çoğunluğu ise kendi güncel araştırmalarından bu işe vakıf ayırmayı genellikle araştırmaya sekte vuracağı korkusuyla hep ileri atarak ders kitabı üretme işini sonraya bırakırlar. Ders kitabı yazarlığı büyük bir çaba olduğu kadar büyük özveri-leri de gerektiren bir iştir. Bütün bunlar göz önüne alındığında Bleahu'nun başarısı birkaç kez daha büyük görünmektedir. Bleahu, özellikle parasal olanakları kıt olan, yabancı yayınların az ve düzensiz bir şekilde ulaşabildikleri bir ülkede, son derece kısıtlı uluslararası seyahat olanakları ile ve yoğun bir araştırma yükü altında, eşine Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya gibi ülkelerde rastlanamayacak bir ders kitabı üretmiştir. Bleahu'nun kitabı ile karşılaştırılabilecek ancak iki eser vardır bugün; bunlardan biri D. G. Smith'in editörlüğü altın-

da 32 yazar tarafından meydana getirilmiş olan ve «The Cambridge Encyclopaedia of Earth Sciences» adı altında 1981'de yayınlanan muazzam ders kitabıdır. 15 Üniversite ve iki petrol şirketinin ortak eseri olan bu dev kitap sanırım bugüne kadar üretilmiş olan yerbilimi ders kitaplarının en iyisidir. Ancak bu kitabın içinde olduğu şartları Bleahu'nun sınırlı koşulları ile kimse karşılaştıramaz; kaldı ki, Cambridge'in kitabı nihayet levha tektoniği bazlı bir genel jeoloji kitabıdır; tektonik ders kitabı değildir. İkinci kitap ise İTÜ'nün Profesör Nezihî Canitez'in editörlüğünde ve TÜBİTAK desteğiyle oluşmuş olan «Levha Tektoniği Ders Notları»dır; bu ikinci kitap da yedi yazarın çabası sonucu oluşmuştur.

Burada Bleahu'nun eserinin eksik ve hatalı olan yönleri üzerinde durmayı gereksiz buluyorum. Bunlar yazardan çok yazarın içinde çalışmak zorunda kaldığı güç şartların eserleri olan, literatür kıtlığı batıdaki araştırmacılar ve araştırma merkezleri ile temas güçlüğü gibi, yazarın kontrolü dışındaki faktörlerin kaçınılmaz sonuçlarıdır. Burada övülmeye değer olan taraf, Bleahu'nun bu olumsuz etkenlere rağmen, şartların günümüzde en iyi olduğu yerlerde çalışan meslektaşlarının yapamadıklarını, sanki kendisinde aynı avantajlar varmışçasına yapmış ve bunu da çok iyi başarmış olmasıdır. Bleahu'nun eserinin Romence yazılmış olması, Romence bilmeyenler için ciddi bir kayıptır. Tektonikte yıllardır yokluğu hissedilen ve bütün dünyada yakınlık konusu olan güncel bir global tektonik ders kitabı oluşturan Romanyalı meslektaşımızı ben burada Türk yerbilimcileri adına kalpten kutlamak isterim.

Görüşler Düşünceler

BİR DERGININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Prof. Dr. İ. Enver ALTINLI Profesörler Sitesi B/3 Blok, Etiler, İstanbul.

Aşağıdaki anımsamalarla anımsatmalar, yazarın henüz eline geçmiş «Impact of Science on Society= Bilimin Topluma Etkisi» 1983 sayıları içeriğini tanıtmak içindir.

Her bireyin öğrenim yılları sonrasında da öğrenciliğinin sürettiği, bir ilke olarak benimsenmiştir. Öğrencinin hazırlık yıllarında öğrendiği, yanan bir mumun aydınlattığı alan kadardır. Meslek yıllarının notlarıyla sahası bir gaz lambasının aydınlattığı kadar genişlemiştir. Meslekte kendi kültürünü kendinin sürdürmesiyle (sürekli okuması, meslek dergisini izlemesi, yaz okulu, seminer, kongre, vb. katılma-

sı, meslek kuruluşunda asal üyeliği ve etken hizmeti) çevresi bir elektrik lambasının aydınlattığı kadar büyür.

Olgunluğa erişmede, meslek için olduğu kadar meslek yakını ve dışı düşün yazılarının okunması, tartışılarak özel ve özgün oy edinilmesi kaçınılmaz bir zorunluktur. Üstün yetenekli ve uzağı görenlerin gözlemleri, neden-sonuç ilişkileri, yargılamaları ve geleceği öngestirimleri kişiye yeni yeni evrenlerin yörüngelerini aydınlatır ve kişideki edilgen yeteneklerin etkinliğe geçirilmesini sağlar. Daha iyi, üstün, verimli ve yararlı bir içgüdüğü diriltir ve sürdürür.

Her değerli yazıyı okuyan, karanlıktan aydınlığa çıkmış duygusundadır. Kişinin davranışlarını belirler; bilinç kazandırır, eskimişlikten ve çağdışılıktan kurtarır; modası geçmişlikten esirger.

Eğer yurdun yakın tarihinde yeniden biçimlenme ve yeniden doğuşu sağlayacak tutum, benimsenip sürdürülse idi; bilimsel yöntemle düşünme ve davranma alışkanlığı yerleştirilseydi; kişinin en baştan kendine sorumluluğu aşılsaydı; yaşam kavgasında edilgen değil de etken davranması zamanında sağlansa idi; inanç dünyası ile pozitif düşün girinçlikten kurtarılsa idi; çağın yeniliklerine ve gereksinimlerine karşı çıkılmasaydı, elbette uygarlık yarışında geri kalınmaz, gelişmemişliğe düşülmez, kalkınmada dış yardıma bel bağlanmaz, dış etkilere kapılmalığa uğranmaz, sağlıklı bir ortam geliştirdi.

Bilim ve teknoloji çağının baş kuralı, sürekli yenilenmedir. Bilim ve teknoloji egemenliğinde hiçbir oto, uçak, ilaç, elektronik aygıt ve hatta yeni buluşun yaşamı, birkaç yılı aşmamaktadır; yenisi daha üstün, yararlı, herkesin satınalabileceği ederdedir. Fakat alıcısı, az sonra daha da iyisini edineceğini kesin bilir.

Uygarlık kervanına katılmanın temel koşulu kendi işini kendi görmedir; başkasına iş buyurma çağı geri kalmışlığın sürecidir. Bilim ve teknolojide bu yarışa katılmanın baş koşulu, daha çok bugün için İngilizceyi okumak, yazmak ve konuşmaktır. Bunun bir göstergesi Anadolu Lise'leri'ne olan artagiden istemdir. Birçok ülkeler bunu orta öğretimde tam başarıyla başarmışlardır ve bu yeni yöntemin ivediyle yurda kazandırılması geciktirilmemelidir. Bugünün yabancı para tutarıyla yurt dışında öğrenim olanaksız gibidir. Çevirilerle uygarlık ailesinin bir üyesi olabilme ise bir düşür.

Yüksek öğrenim görenler kendilerine yakın ve uzak olgular, gidişler, vb. ile yakından ilgilenme yanısıra, ülke çapında ve hatta daha üstünde yeni buluş, uygulama, yönlendirme ve yönetme ile yükümlüdürler. Sürekli çaba bunun anahtarıdır ve bu yolda bir keman virtüozuna hergün niçin sıkı çalıştığı sorusuna yanıtı, bunun simgesidir: «Bir gün çalışsam kendim, 2 gün çalışsam dostlarım, 3 gün çalışsam herkes gerilediğimi farkeder.»

Kişinin özel yaşamında ve toplumla ilişkilerinde zaman zaman uyarıları gereksinimi kesindir. Bunda en büyük yardım üstün yeteneklerin kendi buluşlarını yansıttıkları dergi bildirilerinden gelir. Artık koca cilt kitap yazılmamakta, seminer bildirileri ayrı veya toplu yayınlanmaktadır. Çoklukla bir sayı, bir özel konuya özgünlenmektedir. Esinlendirici, yönlendirici, uyarıcı ve düşün üretici yazıların okunmasıyla daha üstün, özgür ve özerk bir yaşam sürdürülür. Kişi, çağının yararlandığı kolaylıklarına karşılık, yeteneği ve çapı oranında katkılarıyla yanıt vermek durumundadır. Daha üstün bir yaşam düzeyine ancak emeği oranında ve emeğinin düzeyi aşmasında kavuşur. Bir toplum da, yarımına kendini böylece hazırlar. Yabancı uzmanların raporları ile kalkınma olabilsen idi, belki de 100.000lerce yabancı

öğütlemesiyle, yurdumuz kalkınan ülkelerin en başında gelirdi ve ortaklıkların denetiminden sakınırdı. Çağın koşullarına uyarlanmış, sürekli değişim halinde, akılcı ve tutarlı bir yol, ancak yetenekli ve üstün yetenekli insan yetiştirme ve yetişmesi olanaklarını sağlamakla çizilebilir ve kalıcı olur. Bunu başaramayan toplumlar çeşitli akımların yellerine kapılarak gelişmemişliğinden kurtulamaz. Amaç kişi ve toplum verimliliğini sürdüreceği yolun izlenmesidir.

Impact, her sayısında, her aydının ilgileneceği bir konu alanını sunmaktadır. Örnek olarak 1983 sayı 1, 2, 3 ve 4 deki bildiri adları aşağıda verilmiştir. Yazarın UNESCO'dan sağladığı 1983 ve gelecek yılların sayıları I. Ü. M. F. Jeoloji Bölümü Kitaplığı'nda ilgilenenlerin yararına açık bulundurulmaktadır.

1983/1: Açıklama. 2.000 yılı denizbiçiminde okyanusların uydulardan ölçümleri. Bir yeni küresel görüş. Deniz ekosistemi: araştırma ve yönetme. Okyanus araştırmalarının devletin olmayan örgütler arası eşgüdümü. Okyanusların daha iyi anlaşılması yolunda devletler arası eşgüdüme ortaklık. Deniz yasası ile yeni uluslararası ekonomi düzeni için toplantı. Uluslararası alan: denizyatağı (denizdibi). Deniz yasasının belirtilen kavramları: kimi toplum ve kültür etkileri. Bilim, teknoloji ve yeni deniz yasası toplantısı. Deniz jeolojisi: denizlerin mineral zenginlikleri. Büyük yel ve kumul öyküsü: «bay kum». Kuzey kutbu denizlerinin jeotektoniği: bir yeni ölçme. Bilgi ve haberleşme akımı. Deniz bilimlerinde yetkililerin yetiştirilmesinde üniversitelerin sorumlulukları. Baltık denizi - pislenme sorunları ve doğal özelliklerin değişimi. Denizlerin askerlik amaçları için kullanımı. Kuşlar ve deniz. Avcı olarak değil de çiftçi olarak denize dönüş. Su kültürleri: gerçekler, güçlükler ve gelecek Hindistan'da okyonus araştırması ile geliştirilmesinin teknolojik geleceği. Deniz ve insan beklentileri. 21. Yüzyılda denizlerden yararlanma.

1983/2. Açıklama. 1984: romandan gerçeğe. Gelişen insan-makine ilişkisi. Orwell'in uzağı görüşü: 1984 dünyası. Dinamik davranışa denetli yaklaşım. Endüstride komputer. İnsan ve makine-karşılıklı etki ve tepki ile karşılıklı uyum dizgesi. Yeryüzü toplumu için bilim ve teknoloji. 1984 te bilimin topluma etkisi. İnsan bilimlerinin doğru uygulaması: bir politika eylemi olarak sevecenlik. İnsan yapılışının bireyci ve çokluklu görüntüleri.

1983/3. Açıklama. Eski su yapıları-tarihten alınacak dersler. Su kurumlarına bilimin katkısı. Hidroloji döneminin iyi ve kötü kullanımı. Yeraltısu kaynakları yeterince korunmakta mıdır. Sulama-çok su harcaması. Tunus'ta su yönteminin değişen kavramları. Sudan güç üretiminin topluma etkisi. Çok amaçlı hazne dizgesinin yönetimi, Yapay hazneler. GEMS (Küresel Ortam Yönlendirimi Sistemi)/Su-Yeryüzü ölçüsünde su niteliğinin düzenlenmesi. Yeryüzüş belveriminin (sübsidansının) etkisi.

1984/1. Sayısında «Bilimde yaratıcılık ve değerler» konusu işlenecektir.